

що живуть невідповідно до реальної фінансової ситуації, витрачаючи в рази більше коштів, ніж можуть заробити на офіційних державних посадах.

Отже, формуючи імагологічний абрис балканських міст першої третини XX ст., письменник суттєво ускладнює, розширює образи «Іншого» та «Чужого», виокремлюючи контрастні полюси та різні плани, як-от побутовий, філософський, культурологічний, політичний, екзистенційний. Описуючи імагологічний абрис міст у балканських країнах на основі розділу «Подорож Балканами» зі збірки Й. Рота «Міста і люди», ми виявляємо не об'єктивну дійсність, а дискурс репрезентації дійсності, відтворений автором в аналізованих текстах. Зрештою, він може не збігатися з автообразом.

Ірина Горохолінська, Олександр Бродецький

**Листи І. Канта: екзистенційно-особистісне,
науково-популярне, ціннісно-критичне**

І три століття після народження великого співавача спорідненості «зоряного неба» і «морального закону» [див. Кант, І. (2004). *Критика практичного розуму*. Київ : Юніверс, с. 176] університети й академії світу провадять масштабні форуми щодо його творчості. Правда, моторошний гротеск у тому, що Кантів конгрес у квітні 2024 р. гучно провела з нагоди ювілею й войовнича Росія, пропагандистськи користуючись для своїх нищих цілей славою гуманіста з міста, котре тепер в її володінні, і назву якого вона перелицювала на честь одного зі сталінських посіпак. Привітання конгресові від Путіна, слова про «суголосність» Кантові ідеології та практики країни-терориста – одне з блюзнірств наших днів.

А втім, ретельне вивчення тонкощів справжнього

спадку Імануеля Канта – один із духовних важелів набуття етичної віри й сили не спинятися в протистоянні таким іпостасям зла, як рашизм і його агресія.

Як відомо, «Критики» та деякі інші його академічні праці – теоретично кристалізована мережа понять, категорій, суджень, умовиводів, організованих в бездоганну систему. Майже цілковита беземоційність стилю «Критик» (за невеличкими винятками, такими як, наприклад, уже згаданий пасаж про «зоряне небо») покликана усамітнити мислення в багатовимірній рефлексії, оживити його як окрему, автономну реальність зі своїми внутрішніми силами. Та водночас демаркувати межі світів: життя-переживання і логіки. Рідкісність метафоричних відступів й апеляцій до враження в «Критиках» істотно різнять Канта від мислителів життєво-досвідної, екзистенційної домінанти (Марка Аврелія, Монтеня, Паскаля та ін.). У «Критиках» читачеві спершу дається дивовижний майстер-клас інтелекту з побудови нечуваної траєкторії смислового лабіринту, а потім – недосяжне видовище його проходження одинаком-генієм.

На цьому тлі особливо цінні інакші тексти Канта. Ті, де з читачем веде бесіду людина – з життєвою мудрістю, а водночас стереотипами, з бажаннями й самообмеженням, з гумором і смутком, з натхненністю, а подекуди – і зі стомленістю. Багато в чому саме листи [Kant, I. (1999). *Correspondence: The Cambridge Edition of the Works of Immanuel Kant*. Cambridge: Cambridge University Press, 660 p.] дають змогу долучитися до такої його іпостасі. Але чимало з кореспонденції Канта, як зазначає Дж. Штукенберг, втрачено [див. Stuckenberg, J. H. W. (1986). *The Life of Immanuel Kant (1882)*. Maryland: University Press of America, p. 249]. Він не дбав про дублікати.

Однак те з його епістолярію, що збереглося, відкриває грані іронії, метафоричності, несподіваного

й живого символізму. І через них оприявнюються екзистенціали цієї особистості. Екзистенціали, котрі шукають комунікації з екзистенцією адресатів і в яких наша екзистенція може теж стати «кореспондентом» листування про непересічне життєве.

Авжеж, у листах Кант теж – філософ. Він у них також нерідко «...міркує про метафізику» [Stuckenberg, J. H. W. (1986), p. 249]. Але, з іншого боку, тут він постає перед нами й у своїй, так би мовити, екзистенційній «фізиці», у фізіогноміці своїх тривог, сумнівів, радощів, розважань про те, чим є підстави особисто гордитися, а чого – не зумів або не встиг. З листів до нас промовляє аж ніяк не «кенігсберзький китаєць» (як за Ніцше) [Ніцше, Ф. (1993). *Так казав Заратустра. Жадання влади*. Київ : Основи, Дніпро, с. 339], не непомильний «вчитель Конфуцій» нової доби.

Хоч епістолярні теми Канта часто теж про науку, однак виразність діалогу й увага до особистості адресата служать ключем до тайни душі, в якій зродилася велич учень про чистий і практичний розум, про свободу як природу людини. А відповідно, – й персоналістична візія коренів такої філософії. У листах Кант часом здійснює «роботу над помилками» своєї педагогічної діяльності: обмірковуючи ускладнення в розумінні студентами певних його розмислів, по суті, дає орієнтири майбутнім неокантіанцям, як вивести доктрину на синергію з нефілософськими формами життя в культурі.

Авжеж, епістолярій Канта – не художня збірка і не витончений плин життєвої інтуїції, котрий есеїстично змальовує рельєфи життєво-комунікативної динаміки в усіх її тонкощах та інтерсуб'єктивній варіативності (як, наприклад, Монтеневі «Проби»). А проте, тут таки теж є образно-асоціативні осяяння, цінні для пізнання не лише біографії Канта, а й тих «матеріальних апріорі», що й нині

важливі для імунітету від впадання розуму в кристалізоване інобуття щодо життєвості, персономірності.

Скажімо, Кант послуговується іронією як викликом традиціоналізмові усталеної думки (догми?), підкріпленої авторитетом. Якщо вона ціннісно деструктивна, то право особи вийти з-під тягара авторитету. І це, безперечно, діалогічна маєвтика щодо смислових настанов адресата – така собі подячна відповідь Канта на надепохальний «лист» Сократа.

Часом доброзичлива іронія Канта спрямовується і до осіб, до яких він дружній, однак розбіжності з їхніми переконаннями вимагають лояльної, а водночас принципової форми їх висловлення. Така ситуація, наприклад, із його учнем, а відтак опонентом Й. Г. Гердером. У листі до нього від 9 травня 1768 р. тонко, у формі вдаваного захоплення Кант критикує надмір почуттєвої експресії та містицизму в міркуваннях цього мислителя і знаходить елегантну риторичну форму вказати Гердерові на взірці – творчість Монтеня та Юма [див. Kant, I. (1999), с. 94].

Інколи Кантова іронія проглядає і через нібито «самопринизливе» позиціювання своєї гідності перед церковними чи світськими урядовцями або популярними (щоб не сказати – «огульними») його критиками, – позбавленими хисту володарями дум і сердець. З боку це виглядає як тонкий виклик стереотипам доби щодо рангів та шани і зримо показує нам всю відразність норми ставлення до «кастово» «нижчого» як лише до засобу. Кантова іронія, отже, дає нову грань усвідомлення ідеї категоричного імперативу.

Ця доповідь – лише короткий нарис потенціалу інтерпретації змісту й стилю Кантового епістолярію. І не тільки для біографічних чи історичних цілей, а й для усвідомлення ролі в інтелектуальній праці діалогічної та полілогічної оптики. Оптики, яка народжується через

бесіду про екзистенційно цінне, хай і не завжди «метафізично» ваговите. Тож дуже варта практичної реалізації перспектива перекладу й видання листів Імануеля Канта українською мовою.

Оксана Левицька

Біографічний нонфікшн про митців: інтермедіальні аспекти

Аналіз сучасних тенденцій у висвітленні постатей художників в Україні засвідчує активний розвиток художньо-документальних жанрів, які поєднують документальні матеріали, літературу факту з художнім письмом. Десятки есеїв та художньо-документальних творів про українських малярів, графіків, скульпторів, архітекторів з'явилися у видавничому репертуарі й заповнюють інформаційні лакуни, які виникли у вітчизняному інформаційному просторі й на книжковому ринку з багатьох причин, зокрема й унаслідок радянської політики. Завдяки есеям і репортажним чи документальним повістям читачі дізнаються про життя й творчість Олекси Новаківського, Георгія Нарбута, Михайла Бойчука, Леся Лозовського, Віктора Цимбала, Софії Караффи-Корбут, Никифора Дровняка, Марії Башкирцевої, Андрія Ментуха, Рафаеля Багаутдінова, Осипа Васьківа та багатьох інших.

У фокусі нашого дослідження – нефікційні біографічні твори про митців, що вийшли з друку у XXI ст. в Україні і творять новий жанр літератури, що поєднує документальні джерела, точність, фактаж, історичний контекст тощо з літературним письмом, сюжетністю, описовістю, художністю, метафоричністю, художнім домисломі т. ін. Творення цього жанру базується на історичних документах і фактах й охоплює мемуаристику,

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Кафедра зарубіжної літератури та теорії літератури
Department of Foreign Literature and Literary Theory

Кафедра румунської та класичної філології
Department of Romanian and Classical Philology

Кафедра романської філології та перекладу
Department of Romance Philology and Translation

Художній потенціал НЕФІКЦІЙНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Матеріали

XIX Міжнародної літературознавчої конференції
(Чернівці, 25–26 жовтня 2024 р.)

ЧЕРНІВЦІ

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2024

УДК 82–94.09(08)

X 981

*Рекомендовано до друку рішенням
Вченої ради філологічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(протокол № 3 від 21 листопада 2024 р.)*

X 981 Художній потенціал нефікційної літератури : матеріали
XIX Міжнародної літературознавчої конференції. (Чернівці,
25–26 жовтня 2024 р.) Чернівці : Чернівецький нац. ун-т
ім. Ю. Федьковича, 2024. 144 с.

ISBN 978-966-423-912-4

Очевидне зростання популярності нефікційної літератури (nonfiction, документалістика, література факту) стрімко збільшує кількість досліджень цього феномену. Матеріали конференції дають уявлення про художній потенціал нефікційної літератури, зосереджуючись на таких тематичних напрямках: художній стиль нефікційної літератури; інтертекстуальність, культурні та міжкультурні контексти в нефікційній літературі; експериментальні форми та жанри нефікційної літератури; особистісні параметри нефікційної літератури; українська нефікційна література в умовах війни.

Для науковців, аспірантів, студентів гуманітарних спеціальностей.

УДК 82–94.09(08)

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

ISBN 978-966-423-912-4

© Автори, 2024